

ΜΕΝΕΛΑΟΣ
ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

*τα πλοία
δεν άραξαν*

ΕΚΔΟΤΙΚΗ
ΠΑΤΑΧΗ

ΤΑ ΠΛΟΙΑ ΔΕΝ ΑΡΑΞΑΝ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Πρώτη έκδοση

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Τα πλοία δεν άραξαν	1938
Περιμένοντας το ουράνιο τόξο	1940
Γλυκογράμα	1944
Αυτοί που φέρανε την καταχνιά	1946
Βουρκωμένες μέρες	1953
Το τραγούδι των διψασμένων	1966

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

Έκσταση	1943
Καληνύχτα ζωή	1946
Συννεφιάζει	1948
Ένα παιδί μετράει τ' άστρα	1956
Οι κερασιές θ' ανθίσουν και φέτος	1956
Τότε που κυνηγούσα τους ανέμους	1956
Οδός Αβύσσου αριθμός 0	1962
Το ρολόι του κόσμου χτυπά μεσάνυχτα (και έκδοση γ' εκ νέου επεξεργασμένη)	1963 1966
Η φυλακή του κάτω κόσμου	1964
Θυμωμένα στάχρα	1965
Οι σαρκοφάγοι - Το κρασί των δειλών	1965
Αγέλαστη άνοιξη	1971
Κάτω απ' τα κάστρα της ελπίδας	1972
Οι ήρωες κοιμούνται ανήσυχτα - Σαρκοφάγος II	1974 (έκδοση β')
Ο άγγελος με τα γύφινα φτερά - Σαρκοφάγος III	1974
Της γης οι αντρωμένοι	1976
Τρόπαια Α' (Η οπτασία του Μαραθώνα)	ΧΧ.
Τρόπαια Β' (Σαλαμίνα)	ΧΧ.
Λύσσα	ΧΧ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ο λυράρης (Μιλτιάδης Μαλακάσης)	1974
Ο κονταρομάχος (Κώστας Βάρναλης)	1974
Ο εξάγγελος (Άγγελος Σικελιανός)	1976

ΠΟΙΗΣΗ

Κραυγή στα πέρατα	1954
Τραγουδώ για την Κύπρο	1956
Το σπαθί και το φιλί	1967
Κοντσέρτο για δυο μυδράλια κι ένα αηδόνι	1973
Οι εφτά κύκλοι της μοναξιάς	1975
Θρηνηλίδι και άσμα για το σταυρωμένο νησί	1975
Πυρπολημένη μνήμη	1975

ΘΕΑΤΡΟ

Οι κερανοί ξεσπούν	1958
Οι αρχιτέκτονες του τρόμου	1966
Ανθισμένο όνειρο	1975
Ταξίδια του χαμού	1975
Θα κλάψω αύριο	1975
Πικρή θάλασσα	1976
Οι Δήμιοι με τ' άσπρα γάντια	1978

ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ - ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Ο μεγάλος Δεκέμβρης	1945
Μπατ-Τάι	1966
Ταξίδι στην απεραντοσύνη - Οδοιπορικό	1976

ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ο Ηρακλής	1976
Ο Δαίδαλος	ΧΧ.
Ο Θησέας	ΧΧ.
Ο Ίκαρος	ΧΧ.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

Τα πλοία δεν άραξαν

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α' Κρατικό Βραβείο Πεζογραφίας

Θέση υπογραφής δικαιούχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία 451

Μενέλαος Λουντέμης, *Τα πλοία δεν άραξαν*

Υπεύθυνη έκδοσης Υβόννη Καρύδη

Διόρθωση Μαριάνθη Κιουρτσόγλου

Σελιδοποίηση Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ-μοντάζ Γιώργος Κεραμάς

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη),

Αναστάσιος-Μενέλαος Ηλιόπουλος και

Μενέλαος-Δημήτριος Ηλιόπουλος, 2018

Το *Τα πλοία δεν άραξαν* εκδόθηκε πρώτη φορά το 1938

(Α' Κρατικό Βραβείο Πεζογραφίας 1938)

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Φεβρουάριος 2019

KET Γ065 ΚΕΠ 19/19 ISBN 978-960-16-8167-2

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ένας άγγελος με τα χέρια στις τσέπες	9
Ράντνικα	31
«Κοιμήσου, Ανέζα μου, γλυκά»	46
Μια νύχτα με πολλά φώτα κάτω από μια πόλη με πολλά αστέρια	55
Ήθελα να ΄ξερα ποιος είν' αυτός ο νέος	67
Ερωτικά μεσάνυχτα	81
Κάτω από μια λάμπα μόλις δεκαπέντε κηρίων	87
Αχ... καιρός γι' αγάπη...	95
Κείνο το παγερό βράδυ...	122
Οι χαμπάνες του Τραμόντο (Πένθιμη συμφωνία)	131
Baobab	149
Χαμόγελο σε πληγωμένα χείλη	158

ΕΝΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ
ΜΕ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΣΤΙΣ ΤΣΕΠΕΣ

ΤΟ ΠΡΩΙ μού χαμογελάει από 'να παράθυρο που βλέπει στη δύση... Ένα κομμάτι Ταΰγετος κορνιζαρισμένο απ' το πρεβάζι του λούζεται στον ήλιο.

Αποβραδís ήταν πνιγμένος μέσα σε ομίχλη βαριά κατακαθισμένη στις κορφές του και τώρα παίζει με τις χρυσές ανταύγειες.

Τώρα είναι γεμάτος ευλογία και φως.

Τούτη η όμορφη ώρα πλάστηκε για τους κουρασμένους... Άλλοτε θα μου έφτανε αυτό για να γίνω χαρούμενος. Εδώ οι άνθρωποι είναι καλοί. Σου μιλάνε θαρρετά... Σ' αφήνουνε να γυρνάς στα περβόλια τους λύτερα. Τρως πορτοκάλια. Βγαίνεις στα ψηλώματα... Αφήνεις το μάτι σου να γλεντήσει πάνω στις φορτωμένες πορτοκαλιές. Τι σου μένει για να μην είσαι ευτυχισμένος; Ένα τίποτα. Θα έπρεπε να είμαι. Ήταν ανάγκη να είμαι. Άλλοτε θα μου έφτανε αυτό για να σηκωθώ να ντυθώ με κέφι. Να χώσω το κεφάλι μου κάτω απ' τη βρύση κάνοντας χίλια παιχνίδια με το νερό, να κατεβώ δυο δυο τα σκαλιά του ξενοδοχείου. Να εξακοντιστώ στους δρόμους της Σπάρτης σφυρίζοντας έναν ξέγνοιαστο σκοπό.. Να σκορπώ χαρούμενες καλημέρες σε γνωστούς κι άγνωστους... Να πετάξω χαϊδευτικά ένα λιθά-

ρι σ' ένα σκυθρωπό τοίχο... Οχι! να τραβήξω κατά τα χωράφια, να κυλιστώ με ξεφωνητά πάνω στη χλόη... Μα δεν είναι για μένα όλ' αυτά, δεν είναι της ζωής μου.

Έζησα στην όμορφη τούτη πόλη υποφέροντας πολύ όχι από πείνα —τούτη τη φορά όχι—, μα από εγκατάλειψη, από τέλεια εγκατάλειψη.

Μέσα σε τούτο το μπουλούκι από θεατρίνους που ακολουθάω την τύχη τους είναι κι ένα αλλόκοτο γυναικείο πλάσμα. Ένα καλόγνωμο κορίτσι με δειλούς ώμους και σηκωμένο γιακά. Αγαπάει τα πάντα με κάτι τρόπους ολωσδιόλου ευαγγελικούς. Όλους. Και μόνο εμένα όχι... Ήταν ίδια την κάθε ώρα της ημέρας με τον κάθε λογής άνθρωπο. με κανέναν περισσότερο ή λιγότερο καλή. Έπρεπε να ήταν σίγουρη πως όλοι την αγαπούσαν κι ωστόσο ένας περιέργος πανικός την έδερνε. Τα χέρια της έβρισκαν καταφύγιο στις τσέπες και δεν ξέκοβαν από χει. Το κεφάλι έμενε μισοχωμένο μέσα στο σηκωμένο γιακά του πανωφοριού και το σύνολό της ήταν περίτρομο.

Το καλοκαίρι που δε θα υπάρχει ο σηκωμένος γιακάς, που δε θα υπάρχουν τσέπες, πόσο θλιβερή θα είναι η ζωή αυτού του σπουργιτιού... Κάποτε της έγραφα ένα μικρό μπιλιέτο που το 'σκισα την ίδια στιγμή. Της έγραφα: «Φοβισμένο μου γλυκό πλάσμα, γιατί να φοβάσαι τόσο τους ανθρώπους, αφού τόσο τους αγαπάς; Και γιατί να τους αγαπάς, αφού τόσο τους φοβάσαι;».

Α, στάθηκα πολύ ένοχος μαζί της. Ολόκληρο χειμώνα την παίδευα με την αγάπη μου... μιαν αγάπη που την απόκρουσε απ' την πρώτη στιγμή και μ' όλα της τα δυνατά... Μα μ' έναν τρόπο!... Μ' άφηνε να της κρατώ τα παγωμένα της χέρια όσες ώρες ήθελα... Μ' άφηνε ακόμα να τα φιλώ.

Ήταν κάτι χέρια με μακριά λεπτά δάχτυλα. Μα ποτέ δεν κατάφερα να τα ζεστάνω... Ποτέ δεν τα 'νιωσα να τρέμουν στην επαφή μου.

Τώρα που τη σκέφτομαι βρίσκω πως ποτέ δεν την αγάπησα όπως αγαπούνε οι νέοι τα κορίτσια. Ο πόνος της, η καλοσύνη της ήταν που μ' έφερναν κοντά της. Οι κινήσεις της, τα φερσίματά της δεν είχαν καμιά θηλυκότητα, καμιά περιπάθεια... μα ήταν τόσο πολύ... τόσο απεραντα καλή... Τα χέρια της, που ποτέ δεν τα 'βγάξε απ' τις τσέπες, αυτά που τόση είχαν παρθενικότητα, είμαι βέβαιος πως ήταν χέρια αγγέλου.

Ακριβώς: ήταν ένας άγγελος με τα χέρια στις τσέπες, ένας άγγελος που τον έλεγαν Νίνα και είχε κατάκλειστη την καρδιά του για μένα.

Είπα πως αγαπούσε όλο τον κόσμο. Έτσι είναι, εκτός από μένα.

Μα φαίνεται πως εγώ ήμουνα έξω απ' τον κόσμο.

Μια φορά, φουσκωμένος από παράπονο, κατέβηκα σε μια ταβέρνα που είχε παλιό κρασί κι ήπια. Με μια κιθάρα έλεγα όλα τα τραγούδια της αγάπης. Όλο το μπουλούκι απ' τους θεατρίνους είχε κατεβεί σε λίγο. Ακόμη τα μούτρα τους ήταν παρδαλά απ' το μακιγιάζ. Ο Μανωλάκης, ένας πειραχτικός άνθρωπος φουσκωμένος από κουτά όνειρα, με χαιρέτησε πρώτος.

—Γεια σου!... Ψιλοκουβέντα βλέπω με τη μισή... Κι έκλεισε με σημασία το μάτι σ' ένα ζευγάρι που κατέβαινε. Να παραγγείλω ποτήρι;

—Και περιμένεις;

Όλοι στρώθηκαν λαίμαργα στο φαγοπότι. Οι δυο απ' τα μεσάνυχτα είχαν περάσει.

—Άκου... Πες εκείνο που της ταιριάζει, να τη σφάξεις την κακούργα.

—Ποιο;

—Κείνο ντε... που λέει... «Τι καημός και τι καημός».

Τελείωσα το τραγούδι μέσα στ' άνοστα χειροκροτήματα του Μανωλάκη. Ύστερα γιόμισα ένα ποτήρι και το σήκωσα:

—Όποιος πειράχτηκε, παρακαλείται να ζητήσει το λόγο. Κανείς;

Το κατέβασα μονορούφι και τους κοίταξα ερεθισμένος στα μάτια.

—Ωραία... περίφημα. Ούτε να γελάσετε δεν έχετε κέφι. Είναι και μια που δε γελάει ποτέ μπροστά μου. Ας γελάσει... Νομίζω πως υποφέρει όταν δε γελάει. Ας γελάσει, κι εγώ να κεράσω όσο θέλετε. Τίποτα; Ωραία. Κι εγώ θα το πιω όλο μοναχός μου.

Κι έφυγα. Τραγουδήσα, πλήρωσα, πήρα τα ρέστα μου και τα ευχαριστώ του μάγειρα κι έφυγα.

Ούτε να γδυθώ δεν πρόφτασα. Κοιμήθηκα μονοκοπανιά ως τα ξημερώματα.

Το πρωί αρχίζω να της γράφω ένα μεγάλο φλύαρο γράμμα. Της λέω πως θα οπλισθώ με κουράγιο και θα φωνάξω μπροστά στην κατάκλειστη καρδιά της: «Εν ονόματι του έρωτα, ανοίξτε!!».

Το 'γραψα, το δίπλωσα, το 'βαλα στο φάκελο, το κόλλησα καλά καλά και το 'σκισα.

Το βράδυ ξανάπια και το πρωί ξανάγραψα άλλο φλύαρο γράμμα.

Αυτό το 'στειλα. Της γράφω για τον Ταΰγετο, που είναι τόσο ωραίος. Και για τον κάμπο με τα πορτοκάλια... τις ελιές... Κι ύστερα και το κρασί. «Τι παράξενο πράμα

που είναι το κρασί, Νίνα. Το κατεβάζεις ήσυχος και σίγουρος πως πάει στο στομάχι σου κι αυτό παίρνει ανάποδο δρόμο. Ανεβαίνει στο κεφάλι σου, σ' το χαλάει και χάνεις τον τρόπο να βρίσκεις τα λόγια σου». Λέω κι άλλα... κι άλλα, κι ύστερα: «Μα τι τα συλλογίζομαι όλα τούτα τα θλιβερά; Το πρωί είναι τόσο αχνό... Καλημέρα, έρωτα...». Εδώ το τελείωνα. Ακριβώς πάνω σ' αυτή τη λέξη.

Πώς τη λέγανε την καμαριέρα του ξενοδοχείου ο «Μυστράς»; Πού να θυμηθώ πια. Μα ήταν μια παχιά κατακόκκινη καμαριέρα. Κάθε πρωί μου έφερνε από ένα μελομακάρονο με δυο μεγάλα ποτήρια κρύο νερό. Αυτή το πήγε το γράμμα. Της το 'δωσα και κόλλησα τ' αυτί μου πίσω απ' την πόρτα. Οι χοντρές της κόκκινες γάμπες έσβησαν στην άλλη άκρη του διαδρόμου.

—Ποιος σ' το 'δωσε; ακούω τη γνώριμη αγαπημένη φωνή.

—Ο κύριος του 15.

—Ευχαριστώ.

Οι γάμπες φύγανε.

Τι κέρδος θα είχα και μ' αυτά τα καμώματα; Ποια διαβάζει σήμερα γράμματα; Κι έπειτα αυτή μου το 'χε πει. Δεν πρόκειται να ξαναγαπήσει στη ζωή της. Μια φορά μονάχα αγάπησε και γελάστηκε. Μου έλεγε:

—Ίσαμε μένα μπορεί ν' αγάπησαν πολλές γυναίκες. Πιο πολύ από μένα καμιά.

Μα με βεβαιώνει πως μπορούσα να 'μαι ήσυχος.

Δεν πρόκειται ν' αγαπήσει άλλον. Ωστόσο σήμερα ταπεινώθηκα...

Μα γιατί πικραίνομαι; Το πρωί είναι τόσο γλυκό και παρηγορητικό! Άνοιξα το παράθυρο. ο αέρας μου 'φερε ένα αλεγκρέτο.

Η Ισμήνη τ' αντικρινού σπιτιού άρχισε να παίζει το «Πρατσάι» στο πιάνο... Η Ισμήνη η Ρωσίδα. Φοράει κα-τάμαυρα και το βλέμμα της είναι γεμάτο καπρίτσιο. Περπατάει σταθερά και ντρέτα στο δρόμο και κάθετα στο πιάνο με μια θελκτική νωχέλεια. Από μέρες μου χαμογελάει άφοβα απ' το σκαλοπάτι. Η απόσταση την κάνει τολμηρή και σκερτσόζα.

Κι εγώ —το παιδί— τι κάνω; Άφοβα κι αδιάντροπα σηκώνομαι μια και δυο και της κάνω μια ηρωική βίζι-τα. Θα το μάθει και θα ζηλέψει, σκέφτηκα. Θα το μά-θει και θα γίνει βαποράκι!

Με τις σκέψεις αυτές, ανεβαίνω τα τρία σκαλιά του ρούσικου σπιτιού.

Φτάνω και κορνιζάρομαι στην πόρτα τους.

Τους ήρθε αποπληξία άμα με είδαν στο πλαίσιο της να τους κοιτάζω σα γλυπτό κακοτέχνημα.

—Εν ονόματι της Μουσικής, παίρνω το θάρρος να σας επισκεφθώ και να σας παρουσιάστώ.

Αργήσανε να συνέλθουν, μα συνήλθαν κάποτε και δέ-χτηκαν να μου προσφέρουν το ρούσικό τους ρεπερτόριο.

—Τραγουδάτε ρωσικά; Έτσι μας είπαν. Τραγουδήστε μας λοιπόν κάτι ώσπου να 'ρθει το ούζο.

Η μεγαλύτερη αδελφή που την έλεγαν Σάσκα στρώ-θηκε στο πιάνο. Η Ισμήνη ακόμη να συνέλθει. Με κοι-τούσε ντροπιασμένη και κατακόκκινη και απορούσα τι την έκανε την τσαχπινιά της!

—Θέλετε «Κάσμπεκ»; «Τρόικα»; «Τσούπτσικ»; «Ότσι τσόρνια»;

—Το καλύτερο: «Τρόικα».

—Μα είναι τόσες... Ποιαν απ' όλες;

—Το «Γιαμτσίκ»... «Βοτ μιτσίτσα τρόικα πασταβάγια...»

Αυτό το τραγούδι, τι τα θέλεις... είναι... είναι γιομάτο νοσταλγία και καημό. Μα τι ωφελούσε; Κείνη που θα είχε διαβάσει το γράμμα θα κοιμότανε τώρα ή θα μαντάριζε τις κάλτσες της.

Θα το τραγουδήσετε; ακούω εν χορώ.

Η Σάσκα σκούπισε μ' ένα ροζ μαντιλάκι τα χέρια της.
—Αβάντι!!

Έκανε με ψυχή μια εμπνευσμένη εισαγωγή. Πέρασε αδρά τα δάχτυλά της στο κλαβιέ σα να 'ριχνε μια φούχτα χαλίκια σε γάργαρη στέρνα. Ύστερα άρχισε κάτι κυματιστά παιγνιδίσματα κι έστρωσε το τέμπο του τραγουδιού.

Γύρισε και μου 'ριξε μια ματιά. Ήταν ώρα να μπω. Τα λεπτά που περίμενε τα γιόμισε με δυο μπατούτες αυτοσχέδιες. Εγώ δίσταζα. Όλοι περίμεναν. Τι ντροπή... Η Ισμήνη με διαβολιά άνοιξε το παράθυρο που έβλεπε στο ξενοδοχείο μας. Πίσω απ' τη μισανοιγμένη κουρτίνα της μαύριζε η τούφα των μαλλιών της σαν υπόλειμμα νύχτας μέσα στο φως. Με συνεπήρε ένα τρελό κέφι.

—Αβάντι!! Θα τραγουδήσω... λέω.

Και σε μια «άρση» της μπήκα.

Το παράθυρο του «Μυστρά» γιόμισε γνωστά κεφάλια. Στο μεταξύ, στο δωμάτιο του «Κοντσέρτου» μπήκαν κι άλλα πρόσωπα. Ένας Ρώσος βιολίστας με τη γυναίκα του και μια αραπίτσα, μια δεσποινίς μαύρη και γλυκιά, που ούτε να την παρακαλέσω δεν περίμενε κι άρχισε να με σεγκοντάρει.

Το πρόγραμμα τέλειωσε με μια λικνιστική ρομάντζα του Γκλύκα «Σεμνιόνιεγιε» στο πιάνο με συνοδεία βιολιού απ' το Ρώσο.

—Δεν πήγε χαμένο το πρωί σας, σκύβει και μου λέει στ' αυτί η Ισμήνη.

—Πώς το λέτε;

Μου 'δείξε πονηρά το «Μυστρά», που το καστανό της κεφάλι κρεμότανε από 'να παράθυρο.

—Το βλέπω και σας καταλαβαίνω, αλλά η τιμή δεν ανήκει σ' εμένα. Είναι για το κομμάτι.

—Παίζει πιάνο;

—Άρχισε με μεγάλη μανία και συνέχισε με μεγαλύτερη ως την ημέρα που θα 'παιρνε το δίπλωμά της.

—Και δεν το πήρε;

—Όχι. Απογοητεύθηκε την τελευταία στιγμή.

—Πώς αυτό;

—Την προηγούμενη των διπλωματικών της έτυχε ν' ακούσει το Ζάουερ.

—Τον τελευταίο μαθητή του Λιστ. Λοιπόν;

—Λοιπόν, μετά το κοντσέρτο γύρισε σπίτι και το κλείδωσε.

—Μπραβίτσκα!!

Σε κείνο το μικρό δωμάτιο ήταν σπαρμένα σε κάθε γωνιά ράφια με ειδών ειδών χαριτωμένα μπιμπλό. Αγαλλματάκια μουσουργών, σκίτσα και μινιατούρες μεγάλων ανδρών, μπούστα φιλοσόφων.

Σε μια στιγμή, σα να τον τσίμπησαν, σηκώνεται ο Ρώσος και μου λέει:

—Παζάλουστα. Κύριε, τα παίξετε βιαλί.

Στο μάτι μου κολυμπάει ένα καλοπροαίρετο γέλιο.

—Νιε ζναμ.

—Ζνας.

«Ζνας - νιε ζναμ», βρέθηκα με το βιολί στο χέρι.

—Πριν από δέκα χρόνια, τους λέω, όταν πρωτόπιασα το δοξάρι, δεν ήξερα να τραβήξω ούτε μία δοξαριά.

—Τώρα;

—Τώρα δεν ξέρω ούτε μισή.

—Όστε ντεν να μας παίκτσεις;

—Δυστυχώς.

—Να εκτελέσετε Ζούμπερτ, μου λέει βάζοντας μπροστά μου τη Σερενάτα του.

Το ζητούσαν με φωνές και πανδαιμόνιο. Κοιτούσα με δέος τη μικρούλα προτομή του συνθέτη...

—Επιμένετε;

—Ναι!

—Ε λοιπόν κι εγώ, για να σας τιμωρήσω, θα τον εκτελέσω. Μελλοθάνατε... Η τελευταία σας θέληση.

Κι άρχισα να κακομεταχειρίζομαι χωρίς ντροπή το μουσουργό.

Το παράθυρο του «Μυστρά» άδειασε...

Σίγουρα θα 'τρωγε την ώρα που εγώ αγκομαχούσα πάνω στο βιολί.

Δεν έπεσα έξω. Σε λίγο που πήγα στο ξενοδοχείο τη βρήκα να καταγίνεται στη μεγάλη και ιερή αυτή τελετουργία του στομαχιού.

Ο Μανωλάκης με πρόφτασε από τη σκάλα με πολλά πορτοκάλια και μια εφημερίδα της Τριπολιτσάς.

—Διάβασε, μου λέει, γράφουν για μένα...

Πραγματικώς, «γράφανε» γι' αυτόν τρεις κολόνες άρθρο.

«Ο Εμμανουήλ... [τάδε], γράφανε, ο οποίος... υπεβλήθη σιωπιλώς, είναι ο καλλιτέχνης όστις εργάζεται διά την τέχνην αθορύβως καίτι... προέρχεται από το... Κονσερβатуάρ του Παρισίου και πρωτιγονίστησεν... παραπλεύρως των μεγάλων μηστών της τέχνης Βεάκη και Κυβέλη κτλ. κτλ. Δύνανται οι Τριπολιείς να ούσιν υπερήφανοι που συνοδεύει τον θίασον και η μεγάλη καλλιτέχνης Πίτσα, το

χαϊδεμένο κορίτσι της Τριπόλεως. Η Πίτσα η μασκωτίτσα του... γρουπ»...

—Γιατί δε μου το 'φερεις, πριν το δώσεις, να σου διορθώσω τα λάθη, Μανωλάκη;

—Μα ούτε και συ μωρέ δεν το πιστεύεις ότι δεν το 'γραφα εγώ;

—Τι σημαίνει για μένα; Άμα θέλεις το πιστεύω, αλλά μα' αυτά τα λάθη το βράδυ τα παιδιά θα σε τρελάνουν.

—Κι εγώ θα πω ό,τι είπε το βουβάλι στη μύγα!

—Επιτέλους... Να που είπες και ένα σωστό!

—Όλα σωστά τα λέω εγώ, αλλά στο τυπογραφείο μου τα χαλάσανε.

—Αυτή τη φορά όμως, δυστυχώς για σένα, δε σ' τα «χαλάσανε». Φαίνεται ότι έκανες εσύ ο ίδιος τη διόρθωση.

—Αμ τι, θ' άφηνα τους ίδιους; Αλλά και πάλι μου κάνανε λάθη.

—Ευτυχώς που σου κάνανε μερικά «λάθη», αλλιώς, Μανωλάκη μου, χανόσουν!

—Βέβαια. Άντε φάε τώρα κανένα πορτοκαλάκι κι εγώ θα σου πω κάτι. Δε μου λες... Τι της βρίσκεις αυτηνής της Νίνας; Δεν αξίζει ούτε για ζήτω.

—Ε!... γούστα, βλέπεις.

—Ναι, ναι, δίκιο έχεις. Αλλά για λογαριασμό μου δε γουστάρω να τα φτιάξω μαζί της.

—Κείνη όμως σας αγαπάει όλους.

—Ναι. Τη λένε κιόλα: «Η Μήτηρ όλων». Κουραφέξαλα.

Κείνη την ώρα μπαίνει μέσα κι ο Βενιαμίν του θιάσου. Είναι σιωπηλός κι απαθής σα Βούδας. Δεν αστειεύεται ποτέ. Δεν εκφέρει για τίποτε γνώμη, δεν κάνει παρέες, δε γελάει. Είναι γενικά σφίγγα. Όσο για το κόψιμό του, είναι περισσότερο άσχημο παρά ωραίο. Τα μάτια του δεν

έχουν καμιά μα απολύτως καμιά έκφραση. Παίρνει κι αυτός μέρος στη συζήτηση και απορεί πώς έπαθα την γκάφα να «τσιμπηθώ» μαζί της.

Και τότε, μέσα σε πυρετό, αρχίζω να τους απαριθμώ ένα ένα τα όπλα, τα ακατανίκητα όπλα αυτής της γυναίκας. Να μιλώ για τους ώμους της τους τρομερά «επικίνδυνους», για τα βλέφαρά της τα μαγνητικά, για τα «χυτά της μέλη».

—Είδατε το πρόσωπό της; Ε λοιπόν, δεν έχει τη λάγνη αράπικη κόψη; Δεν είναι ολωσδιόλου αράπικο με άσπρη επιδερμίδα;

—Ναι... κάνανε με μάτια ολάνοιχτα.

—Είδατε τα χέρια της;... Τα είδατε; Ξανάγιναν ποτέ τόσο ωραία χέρια; Σε ποια γωνιά της γης μπορούν να υπάρχουν χέρια καταλληλότερα για το χάδι; Λοιπόν, πρέπει να ξέρετε πως τα χέρια της θα 'χουν κάποια ιστορία. Αδύνατο να μην έχουν. Κάποιο πρωί με ήλιο ο Θεός θα βουλήθηκε να πλάσει κάτι μεγάλο και ωραίο... Βουλήθηκε να πλάσει το χάδι... κι έπλασε τα χέρια της!.. Η ώρα είναι μία, πάμε για φαΐ;

Αυτοί μένανε στη θέση τους αποσβολωμένοι.

—Θα πάμε;...

—...Τι πράμα;... Μία;... Πάμε. Για φαΐ είπες; Πάμε. Και δεν πάμε; Πάμε. Για φαΐ δεν είχες πει;

Ήταν μια πόλη με γλυκιά ατμόσφαιρα και πολλά πορτοκάλια που την αφήσαμε πίσω μας: η Σπάρτη. Στη μνήμη μας μένει μια σεμνή γαλάζια εικόνα με χρυσά στίγματα. Μια μυρωδιά πορτοκαλιάς...

Κι άλλη μια πόλη υγρή με κοινούς και ήσυχους ανθρώπους: το Γύθειο. Κι αυτή την αφήσαμε πίσω μας.

Η Μεσσήνη που βρισκόμαστε τώρα έχει άλλες χάρες

και ασκήμιες. Αποχτώ φίλους, κάθε μέρα και περισσότερους. Οι μισοί απ' αυτούς που παρακολουθούν τις παραστάσεις τα βράδια είναι φίλοι μου.

Στην πόλη αυτή η Νίνα έπεσε σε βαριά μελαγχολία. Δε θέλανε ν' ανεβάσουνε το μόνο έργο που πρωταγωνιστούσε αυτή. Ο θιασάρχης σκύλιαζε άμα άκουγε τέτοιο πράγμα. Κείνος ήθελε να παίζουνε πάντα τον «Οθέλλο», για να κάνει ο ίδιος φιγούρα. Κι εγώ βάζω τους φίλους και το ζητάνε επίμονα πως θέλουμε Ο' Νιλ. Την «Άννα Κρίστι» του Ο' Νιλ. Τι να 'κανε; Υποχώρησε. Και την άλλη μέρα βγαίνω εγώ χαρούμενος στη σκηνή και το αναγγέλλω. «Αύριο... το και το... [κείνοι το ξέρανε κιόλα]. Παρακαλούνται λοιπόν οι φίλοι, οι συγγενείς των φίλων... δηλαδή οι συγγενείς και φίλοι —όχι οι τεθλιμμένοι— να παρακολουθήσουν» κτλ. κτλ.

Μόλις μπαίνω μέσα, ξεχείλισε η χολή του θιασάρχη.

—Ποιος σου είπε να βγεις και ν' αναγγείλεις; Κι έπειτα, τι σαχλολογοπαίγνια είν' αυτά; Διώχνεις τους θεατάς. Εσύ είσαι ο υπαίτιος της κακοδαιμονίας μας!

Το «νοήμον κοινό» άκουγε με ιερή σιγή. Κι άμα τέλειωσε η παράσταση έβγαλε την απόφασή του. «Αύριο το θέατρο θα είναι φίσκα, μεθαύριο δε θα πατήσει ψυχή».

Το άλλο βράδυ ήταν γεμάτο μέχρι ασφυξίας. Είχα ζητήσει απ' τους φίλους να μου ετοιμάσουν το ωραιότερο μπουκέτο που είχε γίνει ποτέ στο νησί και το βράδυ είχα πραγματικώς ένα τέτοιο μπουκέτο.

Του καρφίτσωσα μια κάρτα άσπρη κι έγγραφα με παραμορφωμένο χαρακτήρα:

Εμείς, τα λουλούδια τα πολλά, στο ένα, το μόνο.

Εμείς κι ένας.

Πήγα κρυφά πριν σκολάσει το θέατρο στο ξενοδοχείο, ανέβηκα με πνιχτό βήμα τις σκάλες, κύλησα στην κάμαρά της, βρήκα το κρεβάτι, και τ' απίθωσα προσεχτικά στο μαξιλάρι της.

Ο θιασάρχης κατέβαλε κάθε αφιλότιμη προσπάθεια να το βγάλει σκάρτο το έργο. Φώναζε υστερικά σα φίνος μπουλουξής στις συγκρατημένα δραματικές σκηνές του έργου, ούρλιαζε στους εσωτερικούς μονολόγους, διαπληκτιζότανε δυνατά με τον υποβολέα, σταματούσε μια φράση για να πάει να βρίσει μεγαλόφωνα κάποιον που θορυβούσε μέσα. Έκανε πρόχειρη μιζ-αν-πλας στην πρωταγωνίστρια με δυνατά ποδοχτυπήματα και σφυριχτές βρισιές...

Μολαταύτα η πρωταγωνίστρια έπαιξε, κι αυτός λιγοθύμησε επί σκηνής δυο λεπτά πριν κλείσει η αυλαία, ίσως απ' το κακό του.

Φύγαμε κι απ' το νησί. Εγώ τρεις μέρες πιο μπρος, για να ετοιμάσω την πιάτσα. Πήγα στην Καλαμάτα.

Ο κάμπος απ' τις συχνές βροχές είχε λιμνάσει. Πίσω απ' το θαμπό τζάμι του άδειου βαγονιού έβλεπα τα τοπία να παίζονε μες στο πρωί σα φτωχά παιδιά με ξεφτισμένες ποδιές που τρέχουν για να ζεσταθούνε. Ο Πάμισος είχε ξεχειλίσει και τα νερά του έπνιξαν τη σοδειά.

Στο Ασπρόχωμα, που γίνεται η διασταύρωση του τρένου, ένας ξεπαγιασμένος πιτσιρίκος μπήκε μέσα στο βαγόνι μου. Βαστάει ένα καλάθι λουλούδια που φυτρώνουν άφθονα σε κάθε χωράφι και πλαγιά. Πλησιάζει το λυπημένο του μουσουδάκι στο τζάμι. Δεν ξεχωρίζω αν κλαίει κείνος ή το τζάμι.

—Μπάρμπα... Μπάρμπα...

—Τι θέλεις, παιδάκι μου;

—Μπάρμπα... πάρε κανένα «πατικάκι» ντε... Ε... θα πάρεις; Έλα ντε, μπαρμπούλη, που θέλω να πάρω φωμάκι... Θα πάρεις κανένα «πατικάκι»;

—Πόσο τα δίνεις το μάτσο τα πατίκια; (Έτσι λένε εδώ τα ζουμπούλια.)

—Μισή δραχμίτσα. Θα πάρεις;

—Πόσο να σου δώσω για όλα;

—Όλα; Δεκαπέντε δεματάκια;... Άντε... δώσε ένα τάλιρο.

—Θα σου δώσω δυο. Κάν' τα μου ένα μεγάλο μάτσο. Δίνω μια και κατεβαίνω.

—Μπάρμπα... θα σου φύγει το τρένο. Σου 'φυγε... Να το, φεύγει.

—Άσ' το να πάει στο καλό. Παίρνω τ' άλλο γι' απάνω.

—Θα ξαναπάς πίσω στο νησί;

—Ναι.

Γύρισα πίσω με το κατοπινό τρένο, που έφτασε σε λίγο. Κοιμότανε ακόμη... Μπαίνω στην κάμαρά της, τη γεμίζω λουλούδια και φεύγω για την Καλαμάτα.

Η ρεκλάμα που έκανα ήταν χτυπητή. «Ο θίασος, έλεγα, αποτελείται από καλλιτέχνες νέους και συνεπείς προς τας απαιτήσεις των μεγάλων έργων και του θεατρικώς προηγμένου κοινού, κτλ. κτλ.» Το ξύλο που θα τρώγαμε ήταν σίγουρο.

Οι θεατρίνοι ήρθαν σε δυο μέρες. Τους περίμενα στο σταθμό.

Κάτι παράξενα πράγματα παρατήρησα. Τα διάφορα μικροβαλιτσάκια της, τις καπελιέρες της κτλ. τα κουβαλούσαν οι τόσο ξαφνικά φιλοφρονητικοί συνάδελφοι. Και κείνη περπατούσε στηριγμένη σε δυο μπράτσα. Στου Βενιαμίν και σε κάποιου άλλου, ενώ ο Μανωλάκης, που θα ευ-

χότανε να 'χε και τρίτο μπράτσο, περίμενε σειρά. Ανόρεξα τους ταχτοποιήσα σε ξενοδοχεία και τους οδήγησα στο μαγέριχο... Εκείνη πάντα ακουμπισμένη στο μπράτσο του Βενιαμίν. Τους είδα να διαλέγουνε ένα τραπεζάκι γωνιακό και να κάθονται σαν τρυγόνια. Ο Μανωλάκης μου έλυσε το μυστήριο. Ήρθε και κόλλησε στο τραπέζι μου βρωμώντας κρασί και γόπες... Το πρόσωπό του ήταν σα να το είχαν λεηλατήσει οι μύγες...

—Αδερφέ μου... Είσαι πεισματάρης, αλλά μιλάς σα ρομάντζο... Πες μου μερικά λόγια. Δυο τρία λόγια μονάχα... Με βλέπεις εμένα; Σ' αγαπώ.

—Τόσο το καλύτερο.

—Μάλιστα. Αυτό είναι... Δηλαδή... Λοιπόν σ' αγαπώ.

—Ε καλά. Αυτό το είπαμε. Παρακάτω.

—Το είπαμε; Παρακάτω δεν έχει. Σου δίνω το δικαίωμα να με φτύσεις. Κοίταξέ με. Σου κάνω;

Μου γύριζε το πρόσωπό του απ' όλες τις μεριές.

—Για τι πράγμα;

—Στάσου μια στιγμή. Γκαρσόν! Φέρε μια μπρούσκο στα δυο... και πρόσεχε να μην πολυπατάς την ποδιά σου...

Για τι πράμα είπες;

—Ναι.

—Για φτύσιμο.

—Σου 'στριψε;

—Ναι. Φλασάρισα. Δε μου 'μεινε σταλιά μυαλό. Μόνο λίγο φιλότιμο μου περισσεύει... γι' αυτό σου λέω να με φτύσεις. Αν θέλεις, άδειασέ μου αυτό το πιάτο στα μούτρα ή περίχυσέ με με την οκά. Θα σ' το πω... Δε βαστώ πια. Κάνε ό,τι θέλεις... Την αγαπώ... Παλαβώνω... Με νιώθεις;

—Εσύ;